

FİİL (EYLEM)

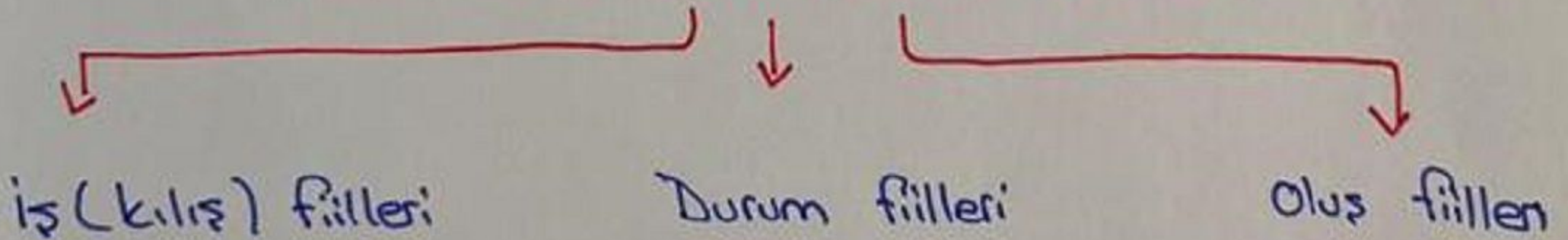
İş (kılış), oluş, hareket (durum) bildiren; kıp ve kişi eklerini alarak çekimli eylem olabilen sözcük türüne **fiil (eylem)** denir.

Fiiller "-mek, -mak" mastar eklerini ve "-me, -ma" olumsuzluk eklerini alabilir. İsimle fiil arasındaki fark budur.

Anlıyor →	Anla- ^{mastar eki} mak →	Anla- ^{olumsuzluk eki} ma-mak	} Anlamlı oldukları için bunlar <u>"fiil"</u>
Sevdik →	Sev-mek →	Sev-me-mek	
Gitmiş →	Git-mek →	Git-me-mek	

Masa →	masa-mak →	masa-ma-mak	} Anlamsız oldukları için bunlar <u>isimdir.</u>
Kalem →	kalem-mek →	kalem-me-mek	

ANLAMLARINA GÖRE FİİLLER

1) İş (Kılış) Fiilleri:

- "Neyi, kimi" sorularına cevap verir.
- Fiilin başına "onu" getirilebilir.

Örnekler:

- Denize yakın bir yerde cadınımızı kurduk.
iş fiili
(Neyi kurduk? > Cadınımızı)
- Annem pencereyi actı.
iş fiili
(Neyi actı? > pencereyi)
- Arkadaşım kendisine aldığı hediyeyi beğendi.
iş fiili
(Neyi beğendi? > ... hediyeyi)

Neyi
kimi

- Gördüm
- Bildim
- Anlıyorum
- Aktım
- Taşımış
- Hatırladı
- Seviyorum

Fiillerin başına "ONU" getirdiğimizde anlamlı oluyorsa iş (kılış) fiilleridir.

② Durum Fiilleri :

"Neyi, kimi" sorularını sordüğümüz zaman cevap alamayız.

Fiillerin başına "Onu" getiremeyiz

Örnekler:

• İnsanlar, geceleri damda uyuyordu.
Durum fiili

(Neyi, kimi uyuyordu?) cevap yok.

• Bir köseye geçip hüngür hüngür ağladı.
Durum fiili

(Neyi, kimi ağladı?) cevap yok

• Ömer gerçekten çok hızlı kosuyordu.
Durum fiili

(Neyi, kimi kosuyordu?) cevap yok

Gülüyor
Sustu
Durdum
Oturuyor
Gitmiş

} onu X
getiremeyiz

③ Oluş fiilleri:

④

Fillin bir durumdan başka bir duruma geçtiğini bildiren fiillerdir.

Oluş fiillerinin gerçekleşmesi bir zamana yayılır, süreç ister. * Yani zaman içinde kendiliğinden gerçekleşir. *

"Onu" getiremeyiz.

Örnekler:

- Sonbaharda yapraklar sararır.

Oluş fiili

(Yapraklar yeşilden sarıya dönmüş ve bu durum zaman içerisinde gerçekleşmiştir.)

- Dolaptaki peynir küflenmiş.

oluş fiili

(peynirlerin küflenmesi belli bir zamanda gerçekleşir.)

- Çocuğun saçları uzamış.

oluş fiili

Yaşlanmak
Büyümek
Paslanmak
Solmak
ağarmak

Kızarmak
Gürümek
erimek
olgunlaşmak

} Bu tarz fiillerde değişim ani değil; zamanla olur.

Fiillerde Kip

(1)

Fiillerin zamana bağı olarak nasıl gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini bildirmeye yarayan ekler "kip eki" denir. Fiil kipleri 2 grupta incelenir.

Fiilde Kip

Haber Kipleri

- 1- Şimdiki zaman (-yor)
- 2- Gelecek zaman (-acak)
(-ecek)
- 3- Görülen (Bilinen) Geçmiş zaman (-dı)
(-ti)
- 4- Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş zaman (-mış)
- 5- Geniş zaman (-ar)
(-ır)

Dilek Kipleri

- 1- Gereklilik kipi (-malı)
(-meli)
- 2- İstek kipi (-a)
(-e)
- 3- Dilek-Sart kipi (-sa)
(-se)
- 4- Emir kipi (-)

Haber kipleri : Zaman anlamı taşıyan kiplerdir.

1) **Şimdiki zaman** : Fiil kök ya da gövdelerine "-yor" eki getirilerek yapılır.

Eylemin şu anda yani şimdi yapıldığı anlamını verir.

Fiil kök + Kip eki + Sahis eki = Çekimli fiil

Sev - (i) - yor - um

Sev - (i) - yor - sun

Sev - (i) - yor -

Sev - (i) - yor - u2

Sev - (i) - yor - sunu2

Sev (i) - yor - lar

Olumsuz yapıırken "-me/ma" olumsuzluk eki getirilir.

Sev - mi - yor - um

Sev - mi - yor - sun

⋮

Örnekler:

(2)

Kardeşim odasında kitap okuyor.

Bahçedeki aiçekleri suluyorum.

Bu soruyu bir türlü çözemiyorum.

2. **Gelecek Zaman:** Fiil kök ya da gövdelerine "-acak/-ecek" eklerinin getirilmesiyle yapılır.

Eylemin ilerleyen zamanlarda gerçekleşeceği anlamını verir.

Gel - ecek - im

Gel - ecek - sin

Gel - ecek -

Gel - ecek - iz

Gel - ecek - siniz

Gel - ecek - ler

-me/ma eki getirilerek olumsuz yapılır.

Gel - me - (y) - ecek - im

Gel - me - (y) - ecek - sin

Gel - me - (y) - ecek

Örnekler:

Yarın okula gideceğim.

Yarısmada dereceye girenlere ödülleri verilecek.

Önümüzdeki hafta Antep'te kitap fuarı açılacak.

3) **Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman:** Fiil kök ya da gövdelerine "-dı/-tı" ekleri getirilerek yapılır.

Kisi, gördüğü, tank olduğu veya yaşadığı bir fiili anlatır.

Fiilin gerçekleştiği kesindir.

NOT: -dı eki → -dı, -di, -du, -dü
-tı eki → -tı, -ti, -tu, -tü } seklini alabilir.

Gel-di-m	Koş-tu-m
Gel-di-n	Koş-tu-n
Gel-di-	Koş-tu-
Gel-di-k	Koş-tu-k
Gel-di-niz	Koş-tu-nuz
Gel-di-ler	Koş-tu-lar

olumsuz yapıırken "-me/ma" eki getirilir.

Gel-me-di-m
Gel-me-di-n
Gel-me-di-

Örnekler:

Dün tüm ödevlerimi bitirdim.
Cumhuriyet 1923'te kuruldu.
Aradan uzun yıllar geçtiği için komşumuzu tanıyamadım.

4) Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman: Fiil kök veya gövdelerine "-miş" eki getirilerek yapılır.

→ Kisi gördüğü, yaşadığı bir fiili değil; başkasından duyup öğrendiği bir fiili anlatır.

→ Bu kip, sonradan fark edilen durumlar için de kullanılır.

NOT: -miş eki → -miş, -miş, -muş, -müş şeklini alabilir.

Gel-miş-im	Koş-muş-um
Gel-miş-sin	Koş-muş-sun
Gel-miş-	Koş-muş-
Gel-miş-iş	Koş-muş-uş
Gel-miş-siniz	Koş-muş-sunuz
Gel-miş-ler	Koş-muş-lar

olumsuz yapıırken "-me/ma" eki getirilir.

Gel-me-miş-im
Gel-me-miş-sin
Gel-me-miş-

Örnekler

İstanbul'a dün epeyce yağmur yağmış.
Bu sabah onunla okulda karşılaşmamış.
Kitap okurken koltukta uyuymuşum.

5) Geniş Zaman: Fiil kök ya da gövdelerine "-r, -ar, -er" ekleri getirilerek yapılır.

(4)

Fiilin her zaman yapıldığını, yapılacağını bildirir.

İnsanların alışkanlıkları, varlıkların özellikleri bu kiple anlatılır.

Gel-ir-im
Gel-ir-sin
Gel-ir-
Gel-ir-iş
Gel-ir-siniz
Gel-ir-ler

Geniş zamanın olumsuz yapıırken dikkat edilmesi gereken bir durum vardır. 1. tekil ve çoğul kişiler dışındaki olumsuz biçimi "-maz /-mez" ile yapılır

Gel-me-m
Gel-mez-sin
Gel-mez-
Gel-me-(y)iş
Gel-mez-siniz
Gel-mez-ler

1. Tekil ve çoğul kişiler dışındakiler
-mez, -maz ile yapılır

Dilek Kipleri:

Zaman anlamı taşımayan kiplerdir.

Bir dileği, isteği, şartı veya gerekliliği anlatırken bu kipleri kullanırız.

1) **Gereklilik Kipi**: Fiil kök ya da gövdelerine **-malı/-meli** ekleri getirilerek yapılır.

Eylemin yapılmasının gerekliliğini anlatır.

Gel - **meli** - (y)im

Gel - **meli** - sin

Gel - **meli** -

Gel - **meli** - (y)iz

Gel - **meli** - siziniz

Gel - **meli** - ler

Olumsuz yapıırken "-ma/-me" olumsuzluk eki getirilir.

Gel - **me** - **meli** - (y)im

Gel - **me** - **meli** - sin

Gel - **me** - **meli** -

⋮

Örnekler: Ödevlerini zamanında yapmalısın.

Yemekten önce ellerimi yıkamalıyım.

Annenin sözlerini her zaman dinlemelisin.

2) **İstek Kipi**: Fiil kök ya da gövdelerine **-a/-e** eklelerinin getirilmesiyle yapılır.

Cümleye istek, temenni anlamı katar.

Gel - **e** - (y)im

Gel - **e** - sin

Gel - **e** -

Gel - **e** - lim

Gel - **e** - siziniz

Gel - **e** - ler

-ma/-me eki getirilerek olumsuz yapılır.

Gel - **me** (y) **e** - (y) - im

Gel - **me** (y) **e** - **me** - sin

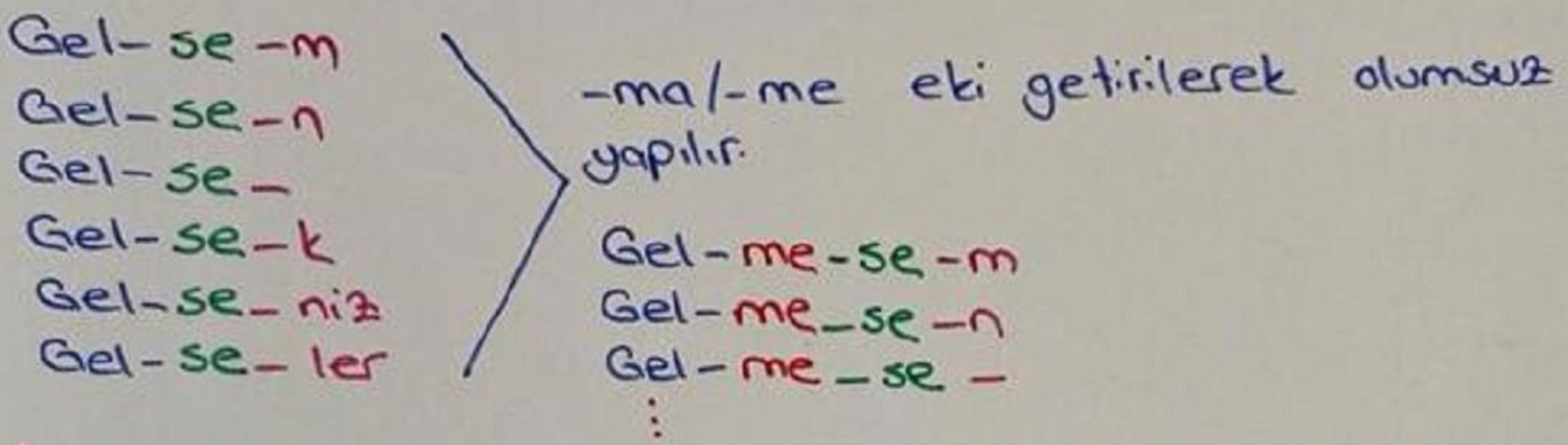
Gel - **me** (y) **e** - **me** -

Örnekler: Deniz kenarında biraz yürüyüş yapalım.

Doğum gününe eski arkadaşlarımı da çağırasın.

3) **Dilek-Sart kipi**: Fiil kök ya da gövdelerine **-sal-se** ekleri getirilerek yapılır.

Fiilin gerçekleşmesinin bir dileğe veya sarta bağlı olduğunu bildirir.

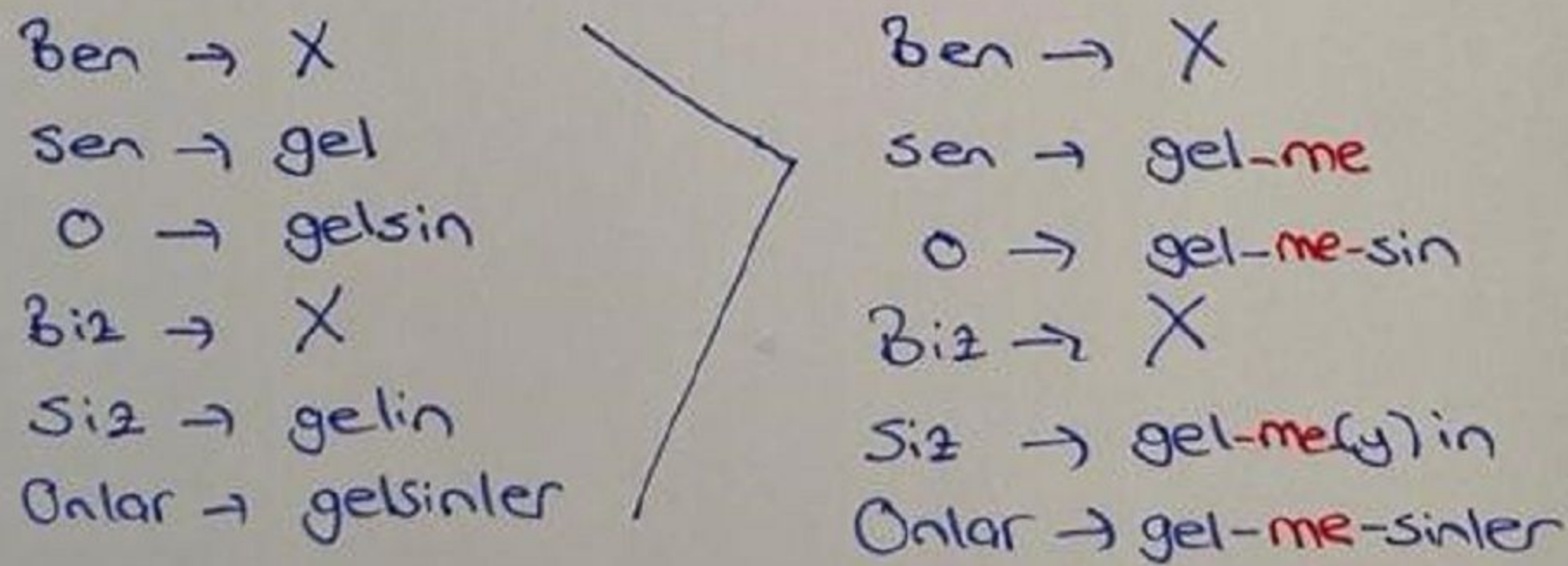

Örnekler : Bu akşam sinemaya gitsek (dilek anlamı.)
Ödevlerini yaparsan dışarı çıkabilirsin

4) **Emir kipi**: Eki yoktur.

Cümleye buyurma, emretme anlamı katar.

1. tekil kişi (ben) ve 1. çoğul kişi (biz)'nin eki yoktur.

Örnekler : Bu konuyu sessizce dinleyin.
Sınıflarınızı havalandirin.

Fiillerde Kişi (Şahıs)

Fiillere gelerek eylemin "kim" tarafından yapıldığını gösteren eklerdir.

1. Tekil kişi → Ben → -m, -ım, -im, -um, -üm
2. Tekil kişi → sen → -n, -(s)n, -(s)in, -(s)un, -(s)ün
3. Tekil kişi → 0 → eki yoktur.
1. Çoğul kişi → Biz → -k, -iz, -iz, -uz, -üz
2. Çoğul kişi → Siz → -niz, -niz, -nuz, -nuz, -(s)imiz, (s)iniz....
3. Çoğul kişi → Onlar → -lar, -ler

Örnekler: "Geliyor" fiilini kişilere göre çekimini yapalım.

1. Tekil (Ben) → Geliyor - um
2. Tekil (sen) → Geliyor - sun
3. Tekil (0) → Geliyor -
1. Çoğul (Biz) → Geliyor - uız
2. Çoğul (Siz) → Geliyor - sunuz
3. Çoğul (Onlar) → Geliyor - lar

} kişi ekleri

"Geldi" fiilini kişilere göre çekimini yapalım.

1. Tekil (Ben) → Geldi - m
2. Tekil (sen) → Geldi - n
3. Tekil (0) → Geldi
1. Çoğul (Biz) → Geldi - k
2. Çoğul (Siz) → Geldi - niz
3. Çoğul (Onlar) → Geldi - ler

Fiillerde Anlam Kayması

①

Fiil çekimlerinde bulunan kiplerin kendi anlamlarının dışında başka anlama gelecek şekilde kullanılmasına "anlam (zaman) kayması" denir.

Önek: Yarın Ankara'ya gidiyorlar. (Gidecekler)
↓
Şimdiki zaman

Cümlemize baktığımızda fiilimiz şimdiki zaman kipiyle çekimlenmiştir. Anlamına baktığımızda gelecek zaman anlamı vardır. Gelecek zaman kipiyle çekimlenmesi gerekirken şimdiki zamanla çekimlenmiştir. Bu yüzden anlam (zaman) kayması gerçekleşmiştir.

	<u>Kullanılan Kip</u>	<u>Kastedilen Kip</u>
Furkan <u>geçen hafta</u> arkadaşını ziyaret eder. ziyaret etmiş etti.	Geniş 2.	Geçmiş 2.

<u>Önümüzdeki ay</u> Yazgat'a <u>gidiyorum</u> . gideceğim.	Şimdiki 2.	Gelecek 2.
--	---------------	---------------

<u>Salı günleri</u> bu cadde trafiğe <u>kapatılıyor</u> . kapatılır.	Şimdiki 2.	Geniş 2.
---	---------------	-------------

Yaşar Kemal, <u>o yıllarda</u> su bekaılığı <u>yapar</u> . ↓ Yapmış	Geniş 2.	Geçmiş 2.
---	-------------	--------------

Aradığımız sokak su tarafında <u>olacak</u> . ↓ Olmalı	Gelecek 2.	Gerçeklik Kipi
--	---------------	-------------------

* Şimdiki Zamanda Anlam Kayması *

Cümlelerimiz şimdiki zamanla çekimlenmiş olacak. Kastedilen kipler farklı olacaktır.

- Her akşam bir bardak süt içiyorum. (içerim)
- Hep bu parfümü kullanıyor. (kullanır)
- Her hafta buraya geliyor. (gelir)

Geniş zaman kipiyle çekimlenmesi gerekirken şimdiki zaman kullanılmış anlam kayması gerçekleşmiş.

- Bursa'ya gitmek için yarın yola çıkıyoruz. (çıkacağız)
- Akşama bize geliyor musunuz? (gelecek misiniz?)
- Haftaya kursa gidiyorlar. (Gidecekler)

Gelecek zaman kipinin yerine şimdiki zaman kullanıldığı için anlam kayması olmuştur.

- Geçen gün alt kattan sesler duyuyorum. (Duydum)
- Kadın çantasını arıyor, bulamıyor, polise gidiyor.
(aramış, bulamamış, gitmiş.)

Geçmiş zaman kipi yerine şimdiki zaman kullanılmış.

- Hemen buraya geliyorsun. (Gel)
- Bana hemen bunu kimin yaptığını anlatıyorsunuz. (anlatın)

Emir kipi yerine şimdiki zaman

* Gelecek Zamanda Anlam Kayması *

Gelecek zaman eki emir ve gereklilik kipinin yerine kullanılır.

- Bana yalan söylemeyeceksin. (Söyleme)
- Bu odayı hemen temizleyeceksiniz. (Temizleyin)

Emir kipi yerine gelecek zaman kipi kullanıldığı için anlam kayması gerçekleşti

- Onun yanında oturan babası olacak. (olmalı)
- Söylediklerimi yanlış anlamış olacak. (olmalı)
- Herkes gücü yettiği ölçüde yardımsever olacak. (olmalı)

Gereklilik kipi yerine gelecek zaman--

* Geniş Zamanda Anlam Kayması *

3

Geniş zaman eki; gelecek zaman, şimdiki zaman ve geçmiş zaman kiplerinin yerine kullanılır.

- Nasrettin Hoca bir gün yolda arkadaşına rastlar (rastlamış)
- Osman Gazi 1299'da Osmanlı Beyliği'ni kurar. (kurdu)
- Atatürk 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkar. (çıktı)

Geçmiş zaman kipi yerine geniş zaman kullanıldığı için anlam kayması gerçekleşti.

- Alışveriş yapmaya hafta sonu gideriz. (Gideceğiz)
- İsim birazdan biter. (bitecek)
- Haftaya diğer filme gideriz. (Gideceğiz)

Gelecek zaman kipi yerine geniş zaman kipi kullanıldığı için anlam kayması gerçekleşti.

- Ne diye ağlayıp durursun şimdi? (duruyorsun)

Geniş Şimdiki zaman kipi yerine geniş zaman kullanıldığı için.

* İstek Kipinde Anlam Kayması

İstek kipi, emir kipinin yerine kullanılır.

- Konuşmacıyı dinleyelim (dinleyin)
- Ödevlerimizi bitirmeyi unutmayalım (unutmayın)